

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

Πώς να
ευημερήσεις

Ένας αρχαίος οδηγός για μια καλή ζωή

Επιλογή κειμένων και εισαγωγή

SUSAN SAUVÉ MEYER

διόπτρα

Αυτός ο τόμος αφιερώνεται στη μνήμη
της Marie Crossen
(1934-2020)
που πρώτη απ' όλους μου έμαθε
να αγαπώ τα ελληνικά

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	11
1. Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ	23
2. ΔΙΑΠΛΑΣΗ ΗΘΟΥΣ (ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ)	57
3. ΑΝΑΛΗΨΗ ΕΥΘΥΝΗΣ	97
4. ΑΡΕΤΗ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑ ΕΝ ΔΡΑΣΕΙ	117
5. ΟΙ ΑΡΕΤΕΣ ΤΟΥ ΣΚΕΠΤΟΜΕΝΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ	189
6. ΑΠΩΛΕΙΑ ΕΛΕΓΧΟΥ	235
7. ΦΙΛΙΑ ΚΑΙ ΕΥΖΩΙΑ	247
8. Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ	269
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΨΥΧΗ ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΕΤΕΣ ΤΗΣ	295
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ	301
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ	307
ΒΑΣΙΚΟΙ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΙΚΟΙ ΟΡΟΙ	309
ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	311
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΩΝ ΧΩΡΙΩΝ	315
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	319

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Αθήνα του 4ου αιώνα π.Χ. ήταν ο πνευματικός ομφαλός του ελληνόφωνου κόσμου, καθώς προσέλκυε μελετητές από όλη τη Μεσόγειο, πολλοί από τους οποίους έρχονταν για να εργαστούν ή για να σπουδάσουν στην Ακαδημία του Πλάτωνα. Ένας από αυτούς ήταν και ο Αριστοτέλης, που είχε γεννηθεί το 384 π.Χ. στο ελληνικό βασίλειο της Μακεδονίας, όπου ο πατέρας του υπηρέτησε ως γιατρός της βασιλικής οικογένειας. Έφτασε στην Αθήνα στην ηλικία των δεκαεπτά ετών και παρέμεινε μέλος της Ακαδημίας μέχρι τον θάνατο του Πλάτωνα, είκοσι χρόνια αργότερα, το 347 π.Χ. Στη συνέχεια έφυγε από την Αθήνα και πέρασε αρκετά χρόνια στο ανατολικό Αιγαίο μαζί με άλλα μέλη της Ακαδημίας, για να επιστρέψει τελικά στη Μακεδονία το 342 π.Χ. κατ' εντολή του βασιλιά Φιλίππου. Εκεί υπηρέτησε ως προσωπικός δάσκαλος του, νεαρού τότε, Μεγάλου Αλεξάνδρου. Αφού επέστρεψε στην Αθήνα το 335 π.Χ., ίδρυσε τη δική του σχολή, το Λύκειο, και παρέμεινε

στην Αθήνα μέχρι τον θάνατο του Αλεξάνδρου δώδεκα χρόνια αργότερα, το 323 π.Χ. Καθώς τα αντιμακεδονικά αισθήματα γίνονταν εντονότερα στην Αθήνα, ο Αριστοτέλης έφυγε για το νησί της Εύβοιας, όπου η οικογένεια της μητέρας του κατείχε εκτάσεις γης. Πέθανε εντός του έτους, στην ηλικία των εξήντα δύο ετών.

Τα εκτενή γραπτά του Αριστοτέλη πραγματεύονταν μία πληθώρα ζητημάτων όπως η λογική, η μεταφυσική, η βιολογία, η ποιητική, η ρητορική, η ηθική και η πολιτική. Ο συγκεκριμένος τόμος περιλαμβάνει μία σύντομη εκδοχή του έργου του με τίτλο *Ηθικά Νικομάχεια*.

ΕΥΤΥΧΙΑ ΚΑΙ ΕΥΗΜΕΡΙΑ

Για τους φιλοσόφους της ηθικής παράδοσης, η οποία ξεκινά από τον Σωκράτη και αποκρυσταλλώνεται γλαφυρά στους διαλόγους του Πλάτωνα, το κεντρικό ερώτημα της ηθικής είναι: «Πώς πρέπει να ζούμε;» (Πλάτων, *Γοργίας* 492d). Όταν ο Αριστοτέλης θέτει, με τη σειρά του, αυτό το ερώτημα στα *Ηθικά Νικομάχεια*, το διατυπώνει ως μια έρευνα σχετικά με το πώς μπορούμε να ζούμε καλά. Στα αρχαία ελληνικά υπάρχει ένας συγκεκριμένος όρος για την καλή ζωή: *εὐδαιμονία*. Έτσι, ο Αριστοτέλης εκλαμβάνει την έρευνα περί ευζωίας ως μια έρευνα περί ευδαιμονίας.

Αυτός ο εξαιρετικά σημαντικός ελληνικός όρος συνήθως αποδίδεται στην αγγλική γλώσσα ως «ευτυχία»

(happiness) – αν και με κίνδυνο την πιθανή σύγχυση. Με τον όρο «ευτυχία» οι σημερινοί ομιλούντες την αγγλική γλώσσα τείνουν να εννοούν ένα συναίσθημα ικανοποίησης ή ηδονής. Για έναν άνθρωπο της εποχής του Αριστοτέλη όμως, όταν απέδιδαν σε κάποιο πρόσωπο τον όρο της ευδαιμονίας, εννοούσαν απλώς ότι η ζωή του ήταν καλή, χωρίς να επεξηγούν τι ήταν αυτό που την καθιστούσε καλή. Ο Αριστοτέλης και οι σύγχρονοί του διερωτώνται κατά πόσο η ηδονή είναι αρκετή για την ευδαιμονία, και οι μεταγενέστεροι Έλληνες φιλόσοφοι θα φτάσουν σε σημείο να αμφισβητήσουν την ίδια την ανάγκη της ηδονής¹. Επομένως, χρειάζεται να μεταφράσουμε τον όρο *εὐδαιμονία* κατά τρόπο ώστε η συζήτησή μας να είναι κατανοητή χωρίς να δίνουμε τη λανθασμένη εντύπωση ότι είναι σωστές οι θεωρίες που ταυτίζουν την ευδαιμονία με την ηδονή μόνο και μόνο με βάση τη σημασιολογία.

Ορισμένοι ακαδημαϊκοί προσπαθούν να αποφύγουν αυτή τη σύγχυση μεταφράζοντας την *εὐδαιμονία* ως «ευημερία». Όταν λέμε ότι κάποιος ευημερεί, είναι σαν να λέμε ότι είναι καλά, όχι ότι νιώθει χαρούμενος ή ικανοποιημένος. Η έννοια της ευημερίας τα τελευταία χρόνια έχει βιώσει μια αναγέννηση, καθώς οι φιλόσοφοι, οι ψυχολόγοι και οι πολιτικοί αναλυτές αναζητούν ένα κριτήριο καλής ζωής του ανθρώπου πιο κατάλληλο και λιγότερο απλουστευτικό από τους οικονομικούς δείκτες όπως το Α.Ε.Π. (Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν) ή τους ιατρικούς δείκτες όπως η απουσία ασθένειας.

Η «ευημερία» είναι μια καλή έννοια προς χρήση σε αυτό το πλαίσιο, καθώς υποδηλώνει ισχυρότερα πρότυπα καλής ζωής: την υλοποίηση των δυνατοτήτων, σε αντίθεση με την απλή απουσία παθολογίας. Η θέση του ίδιου του Αριστοτέλη σχετικά με το τι καθιστά κάποιον *ευδαίμονα* θα μπορούσε να περιγραφεί επακριβώς ως μια αποτίμηση της ανθρώπινης ευημερίας. Κατά την άποψή του, κατακτούμε την ευδαιμονία όταν συνειδητοποιούμε πλήρως τις δυνατότητες που έχουμε ως άνθρωποι. Τα περισσότερα γραπτά του Αριστοτέλη για την ηθική είναι αφιερωμένα στην αναγνώριση των πολυεπίπεδων δυνατοτήτων μας, της βάσης τους που έγκειται στη φύση μας, καθώς και των προκλήσεων που αντιμετωπίζουμε καθώς τις συνειδητοποιούμε.

Παρ' όλα αυτά, δεν μεταφράζω την *εὐδαιμονία* ως «ευημερία».

Αν και συμφωνώ ότι η αριστοτελική ηθική έχει πράγματι να κάνει με την ευημερία, θεωρώ ότι η «ευημερία» μάλλον περιγράφει την *απάντηση* του Αριστοτέλη στο ερώτημα «Τι είναι ευδαιμονία;» παρά αποσαφηνίζει το ίδιο το ερώτημα. Η έρευνα του Αριστοτέλη αφορά την καλή ζωή, και εμείς πρέπει να στοχεύουμε στη μετάφραση της *εὐδαιμονίας* κατά τρόπο που να διατηρεί αυτές τις σημαντικές πληροφορίες. Σε παλαιότερες χρήσεις της αγγλικής γλώσσας, οι λέξεις «happy» (ευτυχής) και «happiness» (ευτυχία) ήταν πολύ κοντά νοηματικά στο «ζω καλά» – ίχνη αυτής της χρήσης είναι ακόμα ευδιάκριτα σε φράσεις όπως «a happy coincidence»

(«μια ευτυχής σύμπτωση»). Με αυτή την έννοια, η λέξη «happy» (ευτυχής) ενίοτε μπορεί να χρησιμοποιηθεί εναλλακτικά προς τη λέξη «blessed» (ευλογημένος).² Θυμηθείτε τη φράση των Μακαρισμών στην Επί του Όρους Ομιλία, που γράφτηκε στα ελληνικά περίπου τρεις αιώνες μετά τον Αριστοτέλη: «Ευλογημένοι είναι οι ταπεινοί... Ευλογημένοι είναι οι φιλεύσπλαχνοι» (*Κατά Ματθαίον* 5:3-12). Στην έκδοση της Βίβλου του βασιλιά Ιακώβου, η λέξη «blessed» (ευλογημένοι) αποδίδει τον ελληνικό όρο *μακάριος*, τον οποίο ο Αριστοτέλης χρησιμοποιεί σχεδόν ως συνώνυμο της λέξης *εὐδαίμων* στα *Ἠθικά Νικομάχεια*. Θα μπορούσε κάποιος να πει ότι τα *Ἠθικά Νικομάχεια* είναι μια παγανιστική εκδοχή των Μακαρισμών. Ο Αριστοτέλης διερωτάται τι καθιστά έναν άνθρωπο ευτυχή ή ευλογημένο, και απαντά ότι μια ευτυχής ζωή είναι μια ζωή ευημερίας: μια ζωή στην οποία πραγματώνουμε όλο το εύρος των δυνατοτήτων μας ως λογικών, συναισθηματικών και κοινωνικών όντων. Ενώ επιμένει ότι μια ζωή ευημερίας είναι δικό μας έργο, και όχι δώρο των θεών, υιοθετεί μια θεολογική προσέγγιση στα τελευταία κεφάλαια του έργου. Με μια ασυνήθιστα εκλεπτυσμένη γλώσσα ισχυρίζεται ότι οι άνθρωποι που ζουν με ευημερία «ασκούν την αθανασία» (*ἀθανατίζειν*, 1177b33). Αξιοποιούν στο έπακρο το θείο στοιχείο της ανθρώπινης φύσης και είναι «οι αγαπημένοι των θεών», οι οποίοι «χαίρονται με ό,τι προσομοιάζει καλύτερα και περισσότερο στους ίδιους» και «επιβραβεύουν τους ανθρώπους

που το αγαπούν και το τιμούν με τον καλύτερο τρόπο» (1179a26-28).

ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Τα έργα που δημοσίευσε ο Αριστοτέλης κατά τη διάρκεια της ζωής του επαινέθηκαν στην αρχαιότητα για τον τρόπο γραφής τους, αλλά σήμερα έχουν χαθεί σχεδόν στο σύνολό τους. Οι πραγματείες που έχουν φτάσει στα χέρια μας, συμπεριλαμβανομένων και των *Ηθικών Νικομαχείων*, συγκεντρώθηκαν, δύο και πλέον αιώνες μετά τον θάνατό του, από τον Ανδρόνικο τον Ρόδιο, μεταξύ κάποιων γραπτών που άφησε πίσω του ο Αριστοτέλης αλλά δεν τα είχε ετοιμάσει για δημοσίευση.³ Τα συγκεκριμένα γραπτά είναι εξαιρετικά λακωνικά, συχνά δυσανάγνωστα, και ορισμένοι ακαδημαϊκοί εικάζουν ότι συνιστούν διαλέξεις που παρέδιδε ο Αριστοτέλης στο Λύκειο, οι οποίες περιστασιακά ενημερώνονταν και διορθώνονταν με την πάροδο των χρόνων. Με έναν κατά προσέγγιση υπολογισμό, μπορούμε να πούμε ότι η οργάνωση σε πραγματείες, βιβλία και κεφάλαια είναι έργο του Ανδρόνικου, ενώ τα εν λόγω κείμενα γράφτηκαν από τον Αριστοτέλη, ή ενδεχομένως υπαγορεύτηκαν από αυτόν, ακόμα κι αν ο ίδιος δεν τα προόριζε για να αναγνωστούν σε αυτή τη μορφή.

Στο σύνολο των αριστοτελικών έργων, όπως αυτό οργανώθηκε από τον Ανδρόνικο, υπάρχουν δύο πηθικές

πραγματείες, τα *Ηθικά Ευδήμεια* και τα *Ηθικά Νικομάχεια*. Το δεύτερο έργο φαίνεται ότι είναι γενικά (αλλά όχι παγκοσμίως) αποδεκτό ως το ύστερο έργο του Αριστοτέλη, καθώς περιέχει τις πιο ανεπτυγμένες απόψεις του.

Ο ΠΑΡΩΝ ΤΟΜΟΣ

Στα επιλεγμένα αποσπάσματα από τα *Ηθικά Νικομάχεια* που παρουσιάζονται μεταφρασμένα σε αυτόν τον τόμο, προσπάθησα να μείνω πιστή στους κύριους ισχυρισμούς και στα θετικά επιχειρήματα του Αριστοτέλη, παραλείποντας παρεκκλίσεις, επαναλήψεις, μεθοδολογικές επισημάνσεις και αψιμαχίες με αντιπάλους, καθώς και πολλές αναφορές και παραθέσεις που θα ήταν οικείες στο αρχικό κοινό του αλλά είναι λιγότερο κατανοητές στον σύγχρονο αναγνώστη. Οι παραλείψεις αυτές δηλώνονται με αποσιωπητικά (...). Σε περιπτώσεις που παραλείπεται ένα σημαντικό μέρος του κειμένου, το αποδίδω συνοπτικά με σχετικά σχόλια, ούτως ώστε ο αναγνώστης να μπορεί να παρακολουθήσει τη γενικότερη μορφή και κατεύθυνση του έργου. Τα μέρη του αριστοτελικού κειμένου που έχουν υποστεί τις περισσότερες περικοπές είναι η λεπτομερής πραγματεία περί δικαιοσύνης στο βιβλίο 5 και οι μακροσκελείς συζητήσεις σχετικά με την αδυναμία της κρίσης, τη φιλία και την ηδονή που εκτείνονται στα βιβλία 7, 8 και 9 καθώς και στο μισό βιβλίο 10. Η αλήθεια είναι ότι «ψαλίδισα»

αυτές τις συζητήσεις αφήνοντας τα απολύτως απαραίτητα. Ό,τι απομένει είναι τα μέρη από τα *Ηθικά Νικομάχεια* που λογικά θα ανέθετα σε σπουδαστές που μελετούν για πρώτη φορά Αριστοτέλη.

Ο Αριστοτέλης ορισμένες φορές χρησιμοποιεί έννοιες ή λεξιλόγιο που απαιτούν επεξήγηση. Για παράδειγμα, επικαλείται συχνά την ψυχή και τις αρετές της, αλλά ερμηνεύει αυτές τις έννοιες κατά τρόπους μη αναμενόμενους για τον σύγχρονο αναγνώστη. Ως μια διακριτική βοήθεια προς τον αναγνώστη, τα συνοδευτικά σχόλια επεξηγούν συνοπτικά αυτές και άλλες βασικές έννοιες καθώς προκύπτουν, ενώ τα διαγράμματα στο παράρτημα συνοψίζουν τη θεωρία του περί της ψυχής και των αρετών της. Ο συνοπτικός κατάλογος αριστοτελικών όρων στο τέλος του τόμου θα βοηθήσει τους αναγνώστες να εντοπίσουν αυτές τις επεξηγήσεις.

Ο στόχος μου στην αγγλική μετάφραση ήταν να αποδώσω την πρόζα του Αριστοτέλη σε κοινά αγγλικά που να μην είναι πιο εκλεπτυσμένα από το ύφος γραφής του Αριστοτέλη. Προσπάθησα να αποφύγω τις αρχαϊκές συντακτικές δομές της αγγλικής γλώσσας, ακόμα και αν αυτές αντανακλούν τη δομή της αριστοτελικής πρότασης. Όπου ο Αριστοτέλης καταθέτει μια γενική δήλωση χωρίς συγκεκριμένο θέμα, μεταφράζω χρησιμοποιώντας τα «αυτοί-αυτές-αυτά», το «εσύ» ή το «κάποιος-κάποια-κάποιο» αντί για το πολύ επίσημο «ένας». Στόχος μου ήταν η συνεπής απόδοση φράσεων που είναι σημαντικές για την ανάλυση του Αριστοτέλη, χωρίς

εκπτώσεις στον βαθμό κατανόησης. Περιστασιακά θα εξηγώ μεταφραστικές επιλογές στα συνοδευτικά σχόλια ή στις σημειώσεις.

Το αρχαιοελληνικό κείμενο που μεταφράζω αποτελεί έκδοση του Ingram Bywater (*Aristotelis Ethica Nicomachea*. Oxford: Clarendon, 1894): το αντιπαραβάλλω με την αντίστοιχη μετάφραση. Οι λίγες περιπτώσεις στις οποίες έχω παρεκκλίνει από το κείμενο του Bywater δηλώνονται με εκθέτες στο αρχαιοελληνικό κείμενο και επεξηγούνται στις σημειώσεις στο τέλος του τόμου. Οι αραβικοί αριθμοί σε αγκύλες –π.χ. «[1.7]»– παραπέμπουν σε βιβλίο και κεφάλαιο, αντίστοιχα, κατά την αρίθμηση στην έκδοση του Bywater. Στην έτερη σύγχρονη έκδοση, του Franz Susemihl (Leipzig: Teubner, 1912), οι διαχωρισμοί κεφαλαίων διαφοροποιούνται σε ορισμένα σημεία. Είναι σύνηθες στα έργα του Αριστοτέλη να αναφερόμαστε σε συγκεκριμένα χωρία με τους αριθμούς σελίδας, στίλης και αράδας όπως στην έκδοση της Γερμανικής Ακαδημίας του Immanuel Bekker (Berlin, 1931) – για παράδειγμα, «1109a12». Στο ευρετήριο των μεταφρασμένων χωρίων, υποδεικνύω την έναρξη και το τέλος σε αράδες Bekker για το καθένα. Οι τίτλοι και οι επικεφαλίδες που τοποθετούνται στη μετάφραση και παρουσιάζονται στον πίνακα περιεχομένων είναι δική μου προσθήκη. Σκοπό έχουν να βοηθήσουν τον σύγχρονο αναγνώστη (ή να του κινήσουν το ενδιαφέρον).

ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ

Οι επιλογές αυτού του τόμου ανέρχονται στο περίπου 25% του συνολικού κειμένου των *Ηθικών Νικομαχείων*. Όσον αφορά τους αναγνώστες που το πνευματικό τους ενδιαφέρον εξάπτεται από αυτή τη συνοπτική περιήγηση και που θα ήθελαν να εξερευνήσουν πιο βαθιά την αριστοτελική ηθική, τους παροτρύνω να διαβάσουν ολόκληρο το έργο. Υπάρχει μια πληθώρα εξαιρετικών μεταφράσεων τις οποίες θα μπορούσαν να επιλέξουν, η οποία παρατίθεται στο κεφάλαιο Περαιτέρω Βιβλιογραφία στο τέλος του βιβλίου.

ΠΩΣ ΝΑ ΕΥΗΜΕΡΗΣΕΙΣ

[1.1] Πᾶσα τέχνη καὶ πᾶσα μέθοδος, ὁμοίως δὲ πράξις τε καὶ προαίρεσις, ἀγαθοῦ τινὸς ἐφίεσθαι δοκεῖ· διὸ καλῶς ἀπεφάναντο τὰγαθόν, οὐ πάντ' ἐφίεται. . . .

πολλῶν δὲ πράξεων οὐσῶν καὶ τεχνῶν καὶ ἐπισημῶν πολλὰ γίνεται καὶ τὰ τέλη· ἰατρικῆς μὲν γὰρ ὑγεία, ναυπηγικῆς δὲ πλοῖον, στρατηγικῆς δὲ νίκη,

1. Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

(Βιβλίο 1)

Ο Αριστοτέλης ξεκινά την πραγματεία του επισημαίνοντας ότι η στοχοπροσηλωμένη δραστηριότητα είναι πανταχού παρούσα στην ανθρώπινη ζωή. Ως συμπέρασμα καταλήγει στην έννοια ενός μοναδικού στόχου ή σκοπού για όλη την ανθρώπινη ζωή, τον οποίο αποκαλεί «το καλό» ή «το ανθρώπινο καλό».

ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ

[1.1] Κάθε τέχνη και κάθε γνωστικό αντικείμενο, και παρομοίως κάθε πράξη και κάθε επιλογή, φαίνεται πως στοχεύει σε κάποιο καλό. Γι' αυτόν τον λόγο οι άνθρωποι έχουν ορθώς προτείνει *το καλό* ως αυτό στο οποίο αποσκοπούν τα πάντα. . . .

Δεδομένου ότι υπάρχουν πολλές διαφορετικές πράξεις, τέχνες και επιστήμες, υπάρχουν επίσης πολλοί στόχοι. Για παράδειγμα, η υγεία είναι ο στόχος της ιατρικής, το πλοίο είναι ο στόχος της ναυπηγικής, η νίκη είναι ο στόχος της στρατηγικής τέχνης

οικονομικῆς δὲ πλοῦτος. ὅσαι δ' εἰσι τῶν τοιούτων ὑπὸ μίαν τινὰ δύναμιν, καθάπερ ὑπὸ τὴν ἰππικὴν χαλινοποικῆ καὶ ὅσαι ἄλλαι τῶν ἰππικῶν ὀργάνων εἰσίν, αὕτη δὲ καὶ πᾶσα πολεμικὴ πράξις ὑπὸ τὴν στρατηγικὴν, κατὰ τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον ἄλλαι ὑφ' ἑτέρας· ἐν ἀπάσαις δὲ τὰ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν τέλη πάντων ἐστὶν αἰρετώτερα τῶν ὑπ' αὐτά· τούτων γὰρ χάριν κάκεῖνα διώκεται. . . .

[1.2] Εἰ δὴ τι τέλος ἐστὶ τῶν πρακτῶν ὃ δι' αὐτὸ βουλόμεθα, τᾶλλα δὲ διὰ τοῦτο, καὶ μὴ πάντα δι' ἕτερον αἰρούμεθα (πρόεισι γὰρ οὕτω γ' εἰς ἄπειρον, ὥστ' εἶναι κενὴν καὶ ματαίαν τὴν ὄρεξιν), δηλὸν ὡς τοῦτ' ἂν εἴη τὰγαθὸν καὶ τὸ ἄριστον. ἄρ' οὖν καὶ πρὸς τὸν βίον ἢ γνῶσις αὐτοῦ μεγάλην ἔχει ῥοπήν, καὶ καθάπερ τοξόται σκοπὸν ἔχοντες μᾶλλον ἂν τυγχάνοιμεν τοῦ δέοντος;

και ο πλούτος είναι ο στόχος της οικονομίας ενός νοικοκυριού. Όσες τέτοιου είδους πρακτικές εμπίπτουν σε ένα κοινό εγχείρημα, όπως η κατασκευή χαλινών και άλλου ιππικού εξοπλισμού εμπίπτουν στην ιππευτική τέχνη, και η ίδια η ιππευτική τέχνη, καθώς και άλλες, εμπίπτουν στη στρατηγική τέχνη, και άλλες πρακτικές ομοίως εμπίπτουν σε άλλες πρακτικές – σε όλες αυτές τις περιπτώσεις οι στόχοι των ανώτερων πρακτικών είναι πιο άξιοι επιλογής απ' ό,τι οι στόχοι των πρακτικών που εμπίπτουν σε αυτές, καθότι οι κατώτερες πρακτικές επιδιώκονται για χάρη των ανώτερων. . . .

[1.2] Αν λοιπόν οι πράξεις μας έχουν κάποιο στόχο τον οποίο επιθυμούμε λόγω του ίδιου του στόχου, και αν επιθυμούμε και όλα τα άλλα λόγω αυτού του στόχου αντί να επιδιώκουμε το καθετί λόγω κάποιου άλλου πράγματος (μια άπειρη υποτροπή που θα καθιστούσε την επιθυμία κενή και μάταιη), τότε αυτός ο στόχος θα ήταν σαφέστατα *το καλό* και *το άριστο*. Η γνώση του θα είχε σίγουρα μεγάλη επίδραση στη ζωή μας, καθώς θα ήμασταν σαν τους τοξότες που έχουν στόχο και θα ήταν πιθανότερο να χτυπήσουμε το κέντρο.

εἰ δ' οὕτω, πειρατέον τύπῳ γε περιλαβεῖν αὐτὸ τί ποτ' ἐστὶ καὶ τίνος τῶν ἐπιστημῶν ἢ δυνάμεων. δόξειε δ' ἂν τῆς κυριωτάτης καὶ μάλιστα ἀρχιτεκτονικῆς. τοιαύτη δ' ἡ πολιτικὴ φαίνεται· τίνας γὰρ εἶναι χρεῶν τῶν ἐπιστημῶν ἐν ταῖς πόλεσι, καὶ ποίας ἐκάστους μανθάνειν καὶ μέχρι τίνος, αὕτη διατάσσει· ὀρώμεν δὲ καὶ τὰς ἐντιμοτάτας τῶν δυνάμεων ὑπὸ ταύτην οὔσας, οἷον στρατηγικὴν οἰκονομικὴν ῥητορικὴν· χρωμένης δὲ ταύτης ταῖς λοιπαῖς [πρακτικαῖς] τῶν ἐπιστημῶν, ἔτι δὲ νομοθετοῦσης τί δεῖ πράττειν καὶ τίνων ἀπέχεσθαι, τὸ ταύτης τέλος περιέχει ἂν τὰ τῶν ἄλλων, ὥστε τοῦτ' ἂν εἴη τὰνθρώπινον ἀγαθόν. εἰ γὰρ καὶ ταῦτόν ἐστιν ἐνὶ καὶ πόλει, μεῖζόν γε καὶ τελειότερον τὸ τῆς πόλεως φαίνεται καὶ λαβεῖν καὶ σφῆζειν· ἀγαπητὸν μὲν γὰρ καὶ ἐνὶ μόνῳ, κάλλιον δὲ καὶ θειότερον ἔθνει καὶ πόλεσιν.

ἡ μὲν οὖν μέθοδος τούτων ἐφίεται, πολιτικὴ τις οὔσα.

Αν όλα αυτά ισχύουν, θα πρέπει να προσπαθήσουμε να αντιληφθούμε, σε γενικές γραμμές τουλάχιστον, ποιος είναι αυτός ο στόχος και σε ποιο γνωστικό αντικείμενο ή ικανότητα ανήκει. Φαίνεται ότι ανήκει στη βασικότερη και υψηλότερη τέχνη. Η τέχνη της πολιτικής είναι σαφώς αυτού του είδους, δεδομένου ότι καθορίζει ποια γνωστικά αντικείμενα απαιτούνται στις πόλεις, ποιος θα μάθει ποιο αντικείμενο, και σε τι βαθμό. Βλέπουμε πως οι πιο τιμώμενες ικανότητες υπάγονται στην πολιτική: η τέχνη της στρατηγικής, της οικιακής οικονομίας και της ρητορείας. Δεδομένου ότι η πολιτική χρησιμοποιεί όλα τα άλλα αντικείμενα και νομοθετεί τι πρέπει να γίνει και τι όχι, ο στόχος της θα συμπεριλάμβανε τους στόχους των υπόλοιπων τεχνών και άρα θα ήταν *το ανθρώπινο καλό*. Ακόμα κι αν ισχύει το ίδιο για τα άτομα όπως και σε μια πόλη, η διασφάλιση και προστασία του καλού για μια πόλη είναι ένα ανώτερο και τελειότερο επίτευγμα. Ενώ είναι επιθυμητό για ένα μεμονωμένο πρόσωπο, είναι πιο σπουδαίο και θεϊκό για ένα έθνος και για τις πόλεις.

Αυτοί είναι οι σκοποί της παρούσας έρευνάς μας, η οποία ανήκει στην τέχνη της πολιτικής.

[1.4] Λέγωμεν δ' ἀναλαβόντες, ἐπειδὴ πᾶσα γνῶσις καὶ προαίρεσις ἀγαθοῦ τινὸς ὀρέγεται, τί ἐστὶν οὗ λέγομεν τὴν πολιτικὴν ἐφίεσθαι καὶ τί τὸ πάντων ἀκρότατον τῶν πρακτῶν ἀγαθῶν. ὄνόματι μὲν οὖν σχεδὸν ὑπὸ τῶν πλείστων ὁμολογεῖται· τὴν γὰρ εὐδαιμονίαν καὶ οἱ πολλοὶ καὶ οἱ χαρίεντες λέγουσιν, τὸ δ' εὖ ζῆν καὶ τὸ εὖ πράττειν ταῦτον ὑπολαμβάνουσι τῷ εὐδαιμονεῖν· περὶ δὲ τῆς εὐδαιμονίας, τί ἐστίν, ἀμφισβητοῦσι καὶ οὐχ ὁμοίως οἱ πολλοὶ τοῖς σοφοῖς ἀποδιδόασιν. οἱ μὲν γὰρ τῶν ἐναργῶν τι καὶ φανερῶν, οἷον ἡδονὴν ἢ πλοῦτον ἢ τιμὴν,

Στο κεφάλαιο 3, ο Αριστοτέλης επισημαίνει στους αναγνώστες του να μην αναμένουν μαθηματική ακρίβεια σε αυτή την έρευνα και προειδοποιεί πως το θέμα δεν είναι κατάλληλο για τους νέους.

Η ΕΠΙΔΙΩΞΗ ΤΗΣ ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΑΣ

[1.4] Ας συνεχίσουμε την έρευνά μας και ας θέσουμε το ερώτημα: Αν κάθε μορφή γνώσης και σκόπιμη συμπεριφορά στοχεύει προς κάποιο καλό, σε ποιο καλό στοχεύει η τέχνη της πολιτικής; Ποιο είναι το υψηλότερο καλό στο οποίο αποσκοπούμε με τις πράξεις μας; Λοιπόν, υπάρχει μια γενικευμένη συμφωνία σχετικά με το πώς το αποκαλούμε, καθώς τόσο οι απλοί όσο και οι μορφωμένοι άνθρωποι λένε ότι είναι η ευτυχία, και θεωρούν ότι η ευζωία και η ευημερία είναι ταυτόσημες με την ευτυχία. Οι περισσότεροι άνθρωποι, όμως, διαφωνούν με τους μορφωμένους στο πώς ορίζεται η ευτυχία. Για ορισμένους είναι ένα εμφανές και αυτονόητο πράγμα όπως η ηδονή ή ο πλούτος ή η τιμή.